

PATRYCJA BRAŃKA

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

INNOWACJE NA OBSZARACH WIEJSKICH NA PRZYKŁADZIE INICJATYW PODEJMOWANYCH PRZEZ LOKALNE GRUPY DZIAŁANIA W WOJ. MAŁOPOLSKIM

Abstract: Innovation in Rural Areas on the Example of the Initiatives Undertaken by Local Action Groups in Malopolskie Voivodeship. The main purpose of the article has been to identify innovative projects implemented by local action groups in rural areas in Małopolskie Voivodeship, to specify their nature, type of innovativeness and role in rural development, as well as to understand barriers for creating innovative environment. The study has been based on analysis of available handouts containing information on projects co-financed by the local action groups as well as on telephone interview with representatives of the associations. The aim of the interview has been to identify those activities that in their opinion were the most innovative.

Identified innovative projects mainly concerned new (in local scale) ways of organizing activities and forms of co-operation, as well as new products. Most of them will not influence local growth in a direct way. However, their impact should not be without significance. They provide positive examples for the so-called good practices that give specific direction of thinking of the local community, which is particularly important in the process of providing local development policy based on endogenous resources.

Keywords: Innovativeness in rural areas, local action groups, local development, rural areas.

Wprowadzenie

Pojęcia *innowacje*, *innowacyjność*, czy środowisko innowacyjne najczęściej kojarzą się z największymi ośrodkami miejskimi, stanowiącymi regionalne i krajowe centra rozwoju. Rzadziej odnosi się je do obszarów wiejskich utożsamianych z rolnictwem, środowiskiem naturalnym, folklorem. Jednak biorąc pod uwagę wieloaspektowość i wielowymiarowość innowacji, jak również potrzebę animowania rozwoju na obszarach wiejskich, szczególnie w aspekcie zwiększania wielofunkcyjności ich gospodarki, innowacje odgrywają tam istotną rolę. Zarówno polityka Unii Europejskiej, jak również krajowa oraz ta prowadzona na niższych szczeblach administracji, są ukierunkowane na wzmocnienie konkurencyjności obszarów wiejskich, przede

wszystkim przez efektywne wykorzystanie ich zasobów, w szczególności tych o specyficznym, unikatowym charakterze. Implikuje to potrzebę ciągłego wypracowywania odpowiednich, często innowacyjnych narzędzi zarządzania, a także budowania rozwiązań instytucjonalnych na obszarach wiejskich wspierających realizowanie polityki rozwoju na bazie tych zasobów. Dotyczy to zarówno etapu identyfikacji wewnętrznego potencjału obszaru, jak i projektowania odpowiednich narzędzi zarządzania nim na podstawie wielostronnej współpracy lokalnych partnerów, czy też etapu promocji. Obszary wiejskie w województwie małopolskim charakteryzują się w skali kraju relatywnie wysokim stopniem dezagraryzacji, na co wpływ ma przede wszystkim bardzo rozdrobniona, niekorzystna struktura obszarowa gospodarstw o znacznych nadwyżkach rodzinnych zasobów pracy [Rosner 2008, 2011; Stanny 2013]. Ponadto, obszary wiejskie w Małopolsce charakteryzują się przeciętnymi w skali kraju wskaźnikami rozwoju społeczno-gospodarczego, a w jego północnej-wschodniej części wskaźniki te osiągają wartości najniższe w kraju [Stanny 2013]. Implikuje to potrzebę intensyfikacji działań ukierunkowanych na wzmacnianie wielofunkcyjności gospodarki przez animowanie działań efektywnie wykorzystujących lokalne zasoby środowiskowe, krajobrazowe, kulturowe, wynikające z bliskości większych ośrodków miejskich.

Lokalne grupy działania (LGD) stanowią jeden z elementów infrastruktury instytucjonalnej na obszarach wiejskich, a ich podstawowym celem działania jest integrowanie lokalnych podmiotów na rzecz rozwoju terytorium bazującego przede wszystkim na jego specyficznym zasobach. W procesie oceny wniosków o finansowanie przedsięwzięć ze środków, którymi dysponują lokalne grupy działania innowacyjność stanowi jedno z kryterium ich oceny i wyboru. Dlatego w aspekcie zagadnień związanych z wdrażaniem innowacyjnych rozwiązań na obszarach wiejskich, rola lokalnych grup działania wydaje się być istotna.

Należy podkreślić, że innowacyjność w prezentowanych badaniach jest analizowana w odniesieniu do lokalnego środowiska i lokalnych uwarunkowań. Oznacza to, że jest ona traktowana jako nowatorskie lub po prostu nowe rozwiązania na danym obszarze, które mogą oddziaływać na rozwój społeczno-gospodarczy i generować trwałe efekty.

Głównym celem opracowania jest identyfikacja innowacyjnych inicjatyw realizowanych na obszarach wiejskich w województwie małopolskim przy współdziałaniu lokalnych grup działania, próba określenia ich charakteru i roli, jaką odgrywają w rozwoju obszarów wiejskich, a także rozpoznanie barier, które utrudniają albo uniemożliwiają ich rozwój. Na potrzeby opracowania dokonano analizy dostępnych na stronach internetowych poszczególnych stowarzyszeń katalogów zawierających informacje o projektach dofinansowanych przez lokalne grupy działania. Ponadto przeprowadzono wywiad telefoniczny z przedstawicielami 25 stowarzyszeń (co stanowi ponad 78% wszystkich grup w Małopolsce) w celu identyfikacji tych działań, które według ich opinii były najbardziej innowacyjne.

1. Rola innowacji w rozwoju terytorialnym

Innowacyjność w dobie gospodarki opartej na wiedzy stanowi warunek *sine qua non* rozwoju terytorium. Poszczególne kraje oraz regiony charakteryzują się różnym poziomem innowacyjności gospodarki. Prekursorem badań nad przyczynami przestrzennej koncentracji procesów innowacyjnych był Perroux [1995]. Już wtedy dostrzegał, że najważniejszym czynnikiem pobudzającym rozwój przedsiębiorstw oraz ich ekspansję terytorialną są innowacje. Schumpeter, który w początkach XX w. wprowadził pojęcie innowacji do nauk ekonomicznych, nadawał innowacji szerokiego znaczenia, tzn. nie ograniczał jej tylko do nowych rozwiązań i ciekawostek technologicznych, ale zaliczał do niej także zmiany o charakterze marketingowym oraz organizacyjnym [Simmie 2005, s. 791]. Z początkiem lat 70. XX w. dostrzeżono, że innowacja stanowi czynnik wzrostu gospodarczego, tworzący nowe miejsca pracy w efekcie czego, w obecnym, globalizującym się świecie jest ona koniecznością. Obecnie uważa się, że postęp techniczny stanowi ciągły dynamiczny proces charakteryzujący się licznymi interakcjami między podmiotami uczestniczącymi w nim.

Współczesne rozumienie procesu rozwoju innowacji doprowadziło regionalistów francuskich i włoskich (m.in. Maillat, Courlet, Becattini, Camagni, współpracujących w ramach zespołu badawczego GREMI) do zdefiniowania pojęcia środowiska innowacyjnego, nad którym prekursorem badań był Aydalot. Według niego stanowi ono najważniejsze źródło innowacji. Twierdził on, że to dzięki współpracy podmiotów lokalnych tworzących specyficzne powiązania oraz odpowiedni klimat mają miejsce procesy innowacyjne [Aydalot 1986, s. 11]. Współpraca podmiotów, organizacji, a także władz lokalnych w ramach środowiska innowacyjnego przybiera najczęściej formę rozwiniętych sieci, zdolnych do przyciągania coraz to nowych podmiotów.

We współczesnej literaturze przedmiotu, na potrzeby badań nad innowacyjnością gospodarki wyodrębnia się cztery rodzaje innowacji: produktowe, procesowe, organizacyjne oraz marketingowe. Przy czym innowacje produktowe dotyczą wprowadzenia na rynek nowego lub ulepszanego produktu (usługi), innowacje procesowe wiążą się ze znaczącymi zmianami w metodach produkcji i dostarczania produktów. Innowacje organizacyjne oznaczają wdrożenie nowych metod organizacyjnych. Mogą to być nowe formy współpracy, zasady działania, organizacji pracy. Natomiast innowacje marketingowe sprowadzają się do wdrażania nowych metod marketingowych – w obszarze produktu, metod promocji, polityki cenowej, czy też dystrybucji [Podręcznik Oslo, 2008, s. 47-58]. W odniesieniu do terytorium szczególne znaczenie wydają się mieć innowacje organizacyjne oraz marketingowe. Na obszarach wiejskich, w szczególności tych o peryferyjnym charakterze innowacyjne zmiany mogą być wprowadzane przynajmniej na dwa podstawowe sposoby. Po pierwsze jako wprowadzanie nowych rozwiązań do już istniejących działań rozwojowych. Jest to zmiana, którą można nazwać unowocześnianiem endogenicznych zasobów terytorium. Po drugie innowacje mogą być traktowane jako dywersyfikacja dotychczasowych działań prowadząca do stopniowej zmiany profilu lokalnej gospodarki [por. Grosse 2007, s. 57-59].

Szczególnie w przypadku skali mniejszej niż krajowa istotne znaczenie mają innowacje organizacyjne, a w szczególności te dotyczące rozwiązań instytucjonalnych. Innowacje miękkie nabierają szczególnego znaczenia w sferze zarządzania publicznego oraz w procesie generowania tzw. oddolnego rozwoju, opartego na inicjatywach społeczności lokalnej [Murray *et al.* 2010]. Efektywność działań podejmowanych w myśl założeń rozwoju lokalnego (oddolnego) jest w dużej mierze uzależniona od zdolności innowacyjnych lokalnych podmiotów. Zdolności innowacyjne terytorium można interpretować jako układ jego wewnętrznych uwarunkowań i właściwości umożliwiający tworzenie procesów innowacyjnych. Zdolności innowacyjne regionu w ujęciu podmiotowym stanowią sumę zdolności innowacyjnych poszczególnych podmiotów (jednostek) wchodzących w skład regionalnego systemu innowacji wraz z mechanizmami synergii zachodzącymi w tym układzie [Nowakowska 2009, s. 21]. W tym kontekście w literaturze przedmiotu wskazuje się na rolę kapitału społecznego w kreowaniu środowiska innowacyjnego. *Kapitał społeczny to sieci powiązań w jakich funkcjonuje jednostka. To typ organizacji za sprawą, której możliwe jest nie tylko uczestnictwo w rozmaitych przedsięwzięciach, ale i docieranie do cennych i ułatwiających codzienność dóbr w efekcie czego „wspólnota komunikacyjna” ... ostatecznie staje się terminem opisującym nie tylko społeczeństwo obywatelskie, ale i jego potencjał innowacyjny* [Zdun 2016, s 117-118].

2. Lokalne grupy działania jako element infrastruktury instytucjonalnej na obszarach wiejskich

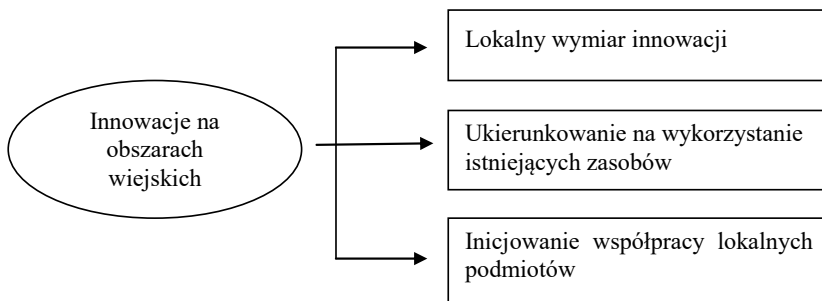
Jedną z form współpracy terytorialnej realizowanej na obszarach wiejskich są lokalne grupy działania. Stanowią one partnerstwa międzysektorowe (tworzone przez podmioty społeczne, publiczne i prywatne) powstałe jako narzędzie realizowania unijnej polityki rozwoju na obszarach wiejskich w ramach programu LEADER. W Polsce program ten był wdrażany od 2004 r. i stanowił jedno z narzędzi sektorowego programu operacyjnego *Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich na lata 2004-2006*. W kolejnej perspektywie finansowej Unii Europejskiej program ten stanowił jedną z osi *Programu rozwoju obszarów wiejskich na lata 2007-2013*. Od 2014 r. lokalne grupy działania funkcjonują w ramach przepisów regulujących nowe podejście do rozwoju terytorialnego – rozwój lokalny z udziałem społeczności, zgodnie z którym w kompleksowy i zintegrowany sposób są wspierane oddolne inicjatywy podmiotów lokalnych. Lokalne grupy działania realizują swoje zadania na podstawie zapisów lokalnych strategii rozwoju (LSR) uwzględniających uwarunkowania obszarów, które obejmują.

W świetle przepisów prawa w obecnym okresie finansowania innowacyjność jest jednym z szesnastu kryteriów, jakimi kieruje się urząd marszałkowski przy akceptacji poszczególnych LSR realizowanych przez lokalne grupy działania. [*Ustawa o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności*, art. 5, pkt 3]. Rozwój każdego obszaru jest zawsze w pewnym stopniu determinowany przez konkurencję sąsiednich

obszarów, dlatego innowacyjne rozwiązania zaproponowane w lokalnych strategiach rozwoju, mogą kreować dodatkową szansę dla rozwoju terytorium.

Pewnym dyskomfortem związanym z wdrażaniem rozwiązań innowacyjnych, a szczególnie z oceną innowacyjności jest płynność definicji tego pojęcia. Zgodnie z wytycznymi dla lokalnych grup działania w zakresie opracowywania lokalnych strategii rozwoju w okresie 2014-2020 pojęcie *innowacji* należy rozumieć szeroko. Przyjmuje się, że minimalnym wymogiem zaistnienia innowacji jest, aby produkt, proces, metoda marketingowa lub metoda organizacyjna były nowe (lub znacznie udoskonalone) na obszarze danego terytorium [Poradnik... 2015, s. 64-66].

Problem innowacyjności jest obecny na różnych etapach i obszarach funkcjonowania lokalnych grup działania. Przykładowo, w przypadku wyboru operacji współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Rolnictwa i Obszarów Wiejskich premiovane przez LGD są działania spełniające kryterium innowacyjności. Odnosi się to w szczególności do operacji grantowych stanowiących jedną z trzech głównych form działań podejmowanych przez lokalne grupy działania (obok operacji własnych oraz operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD). Lokalne grupy działania w różnym stopniu szczegółowości precyzują pojęcia innowacyjności.

Ryc. 1. Innowacje na obszarach wiejskich – podejście lokalnych grup działania

Źródło: Opracowanie własne.

Większość definicji innowacyjności prezentowanych przez poszczególne lokalne grupy działania we wnioskach o finansowanie zawiera przynajmniej trzy istotne wytyczne (ryc. 1). Po pierwsze, jest to lokalny wymiar innowacyjności – finansowana inicjatywa powinna być innowacyjna w skali lokalnej, miejscowej. Po drugie, wskazanie na potrzebę wykorzystania istniejących zasobów lokalnych. Podejście to promowane obecnie przez władze krajowe i terytorialne, przejawiające się m.in. w zapisach różnych dokumentów strategicznych o wielofunkcyjnym rozwoju wsi na podstawie lokalnego potencjału wydaje się być najefektywniejszym sposobem zarządzania rozwojem obszarów wiejskich. Po trzecie, potrzeba współpracy i integracji społeczności lokalnej, która w efekcie powinna skutkować ukształtowaniem silnej sieci powiązań między instytucjami publicznymi, organizacjami społecznymi, władzą terytorialną oraz sektorem prywatnym.

3. Innowacyjność inicjatyw podejmowanych lub współfinansowanych przez lokalne grupy działania w woj. małopolskim

Obecnie w województwie małopolskim funkcjonują 32 lokalne grupy działania. Prowadzone badania polegały na analizie dostępnych na stronach internetowych informacji na temat finansowanych przez lokalne grupy działania inicjatyw, dodatkowo przeprowadzono wywiad telefoniczny z pracownikami biur LGD. Badania były prowadzone od czerwca do lipca 2016 r. Na tej podstawie zidentyfikowano najbardziej innowacyjne projekty zrealizowane przy współudziale stowarzyszeń. Ponadto, w celu określenia barier funkcjonowania lokalnych grup działania, w tym realizacji innowacyjnych działań, wykorzystano wyniki wywiadu telefonicznego przeprowadzonego z kierownikami biur w marcu 2016 r.

Większość przedsięwzięć wspieranych przez lokalne grupy działania była ukierunkowana na poprawę przestrzeni publicznej, dostosowanie jej zagospodarowania do zwiększania integracji społecznej (zagospodarowanie centrów miejscowości, wyposażenie lokalnych świetlic), zwiększenia możliwości czynnego odpoczynku (budowa placów zabaw, boisk sportowych, miejsc rekreacji), poszerzenia atrakcji turystycznych (stworzenie szlaków turystycznych, przystanków, publikacja folderów turystycznych, doposażenie gospodarstw agroturystycznych). Ponadto, dofinansowano wiele działań na rzecz zachowania oraz promocji lokalnego dziedzictwa kulturowego (wsparcie dla regionalnych zespołów, kół gospodyń wiejskich, organizacji warsztatów edukacyjnych z zakresu lokalnej historii i tradycji dla dzieci i młodzieży, wydarzeń kulturalnych promujących lokalne wyroby, tradycję, kulinaria). Większość z nich nie opierała się na innowacyjnych rozwiązaniach.

Zidentyfikowane działania o charakterze lokalnych innowacji można podzielić na trzy grupy: nowe produkty, nowe rozwiązania organizacyjne oraz wykorzystanie nowoczesnych technologii (tab. 1).

Znaczna większość nowych produktów wprowadzonych na lokalny rynek jest ukierunkowana głównie na turystów (m.in.: promocja pstrąga tam, gdzie wcześniej nie stanowił on atrakcji, budowa platformy widokowej o innowacyjnej konstrukcji na szlaku rowerowym, parki *nordic walking* promujące mało praktykowany, w szczególności na obszarach wiejskich, aktywny sposób spędzania wolnego czasu). Nieliczne spośród innowacyjnych produktów zostały wprowadzone przez przedsiębiorców. Korzyści z wprowadzenia innowacyjnych produktów mają zawsze charakter wielokontekstowy. Mając na uwadze szczególne uwarunkowania rozwoju obszarów wiejskich, różniące się od innowacyjnego, umiędzynarodowionego środowiska dużych metropolii, gdzie innowacja wiąże się z nowością i postępem gospodarczym, charakteryzowane innowacyjne produkty najczęściej stanowią większe lub mniejsze impulsy do rozwoju pozarolniczych działów gospodarki. Większość respondentów zgodziła się ze stwierdzeniem, że beneficjenci, którym udało się stworzyć nową jakość produktów są zazwyczaj lokalnymi liderami, dającymi pozytywny przykład lokalnej społeczności, tworzącymi tzw. dobre praktyki. Główną funkcją innowacji produktowych

jest rozwój gospodarczy, jednak podstawowym warunkiem jest ich wykorzystanie przez sektor przedsiębiorczości. Obszary wiejskie w Polsce charakteryzują się słabym rozwojem tego sektora, powstałe produkty innowacyjne są skierowane w szczególności do turystów i mają przyczyniać się do rozwoju przedsiębiorczości głównie w tym obszarze. Biorąc pod uwagę obecną dużą konkurencję na obszarach wiejskich w pozyskiwaniu turystów, każdy innowacyjny produkt może stanowić istotny impuls w rozwoju lokalnego rynku turystycznego.

Tabela 1

Działania innowacyjne współfinansowane przez lokalne grupy działania w woj. małopolskim

Rodzaj innowacji	Przykłady
Nowy produkt	Pstrąg ojcowski, platforma widokowa na szlaku rowerowym, zielone siłownie, nowoczesny sprzęt na placach zabaw, podbabiogórskie szachownice, budowa Wiejskiej Galerii Malarstwa, modernizacje sal widowiskowych i multimedialnych dla społeczności lokalnej, przystań na karpackim szlaku rowerowym wraz z zapleczem rekreacyjnym, zakup przemysłowej maszyny hafciarskiej, ekologiczna platforma edukacyjna, informacyjna i promocyjna, słownik gwary Lachów Sądeckich, <i>skate park</i>
Nowa metoda organizacji	turystyczna spółdzielnia socjalna, kuźnia smaków, żłobek i przedszkole integracyjne prowadzone przez stowarzyszenie, catering prowadzony przez koło gospodyń wiejskich, szlak historii miejsc z wykorzystaniem aplikacji multimedialnych, inkubator kuchenny pozwalający na przygotowywanie potraw i przetworów drobnym wytwórcom w warunkach zgodnych z przepisami prawa, Festiwal Kultury Wyszehradzkiej organizowany przez kilka różnych krajów, konkurs gimnazjalny „wojenne losy moich przodków” z wykorzystaniem nowoczesnych technik multimedialnych, opera w plenerze na zamku w Czorszynie, wodny plac zabaw w Czorszynie, park miniatur oraz rozrywki otwarty obok zamku w Nidzicy, wirtualny sklepik babiogórski oferujący lokalne produkty, folklorystyczna ścieżka edukacyjna – cykl warsztatów regionalnych promujących dziedzictwo Lachów Podhalańskich, warsztaty gwary, tańca i muzyki góralskiej, edukacyjne warsztaty dla kreatywnych pań, infomaty jako uatrakcyjnienie przekazu informacji turystycznej, warsztaty fotografii i grafiki komputerowej, kęcki uniwersytet otwarty, czytelnia komputerowa, Eko-wieś – organizacja warsztatów edukacyjnych oraz wyjazdu studyjnego
Wykorzystanie nowoczesnych technologii	energia odnawialna, kolektory do produkcji ciepłej wody i prądu, panele fotowoltaiczne do wytwarzanie energii elektrycznej, punkty Wi-Fi, wirtualna ścieżka przez Podbabiogórze, wirtualny spacer przez obszar LGD Gorce-Pieniny, aplikacje na telefony komórkowe będące mobilnym przewodnikiem turystyczno-edukacyjnym obejmującym obszar gminy Ochotnica Dolna wraz z mapą interaktywną całego LGD

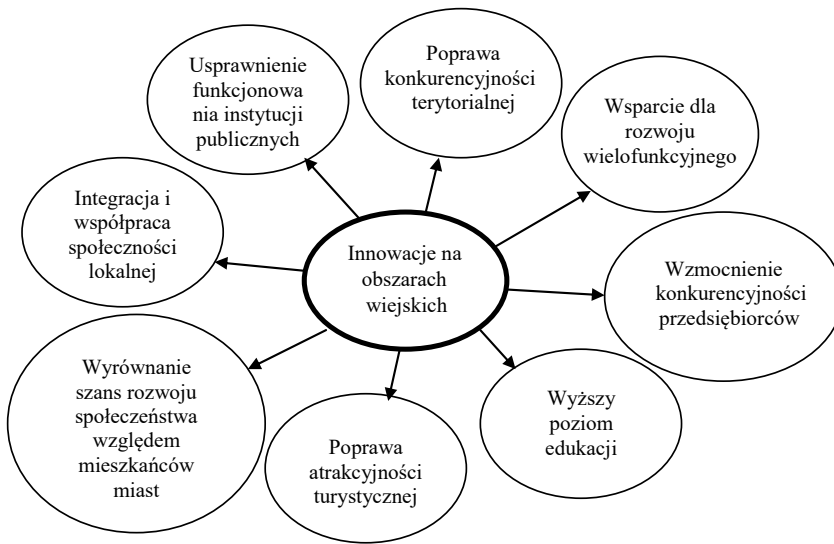
Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji zamieszczonych na stronach internetowych lokalnych grup działania oraz wywiadu telefonicznego.

Innowacje na badanych obszarach wiejskich w największym stopniu dotyczą rozwiązań organizacyjnych, można w tym przypadku mówić także o innowacjach społecznych oraz instytucjonalnych. Dotyczą one przede wszystkim nowych inicjatyw podejmowanych przez lokalne społeczeństwo (m.in.: sklep internetowy z lokalnymi

produktami, innowacyjne sposoby aktywizacji młodzieży szkolnej, park miniatur utworzony przy zamku dla wzmocnienia funkcji turystycznej miejsca, wodny plac zabaw, uniwersytet otwarty dla seniorów, przedszkole integracyjne prowadzone przez stowarzyszenie), a także nowych usług oferowanych przez różnego rodzaju grupy współpracy (m.in.: catering oferowany przez koło gospodyń wiejskich, inicjatywa Kuźnia Smaków). Niewykorzystywane wcześniej sposoby aktywizacji lokalnych zasobów przez nowe formy współpracy, czy też organizacji procesu ich wykorzystania, wzmacniają efektywność działania poszczególnych podmiotów zwiększając efektywność podejmowanych działań. Ponadto, innowacje o charakterze organizacyjnym czy instytucjonalnym z założenia prowadzą do tworzenia nowych, bardziej wydajnych form funkcjonowania społeczeństwa, co w efekcie podnosi poziom kapitału społecznego i przyczynia się do szybszego i trwalszego rozwoju terytorium.

Najmniej liczną grupą działań o innowacyjnym charakterze są nowoczesne rozwiązania technologiczne, jakie zostały wdrożone na badanych obszarach. Należą do nich m. in.: wykorzystanie odnawialnych źródeł energii (w tym słonecznej), wykorzystanie Internetu w miejscach publicznych, wzmocnienie atrakcyjności przekazu informacji turystycznej dzięki mobilnym aplikacjom, wykorzystanie QR code na szlakach turystycznych głównie w celach edukacyjnych. Wśród beneficjentów, którzy wdrożyli innowacyjne technologie niewielki odsetek stanowili przedsiębiorcy (innowacyjne rozwiązania dotyczyły jedynie kilku przedsiębiorców wykorzystujących źródło energii odnawialnej dla poprawy efektywności gospodarowania). Odbiorcami pozostałych projektów byli turyści i w nieco mniejszym stopniu mieszkańcy. Wykorzystanie nowoczesnych technologii na obszarach wiejskich, szczególnie w aspekcie potrzeby rozwijania pozarolniczych gałęzi gospodarki, wzmacnia ich konkurencyjność względem obszarów zurbanizowanych. Także dostęp mieszkańców obszarów wiejskich do mobilnych technologii, a przede wszystkim umiejętność posługiwania się nimi zwiększa ich szanse na rozwój.

Wśród działań prowadzonych przy współudziale lokalnych grup działania nie zidentyfikowano inicjatyw ukierunkowanych na rozwój rolnictwa. Głównym powodem może być to, że inicjatywy podejmowane przez lokalne grupy działania są ukierunkowane w dużym stopniu na pobudzanie rozwoju wielofunkcyjnego wsi, chociaż inwestycje z zakresu rolnictwa też mogą być finansowane. Ponadto, kwoty przyznawane przez lokalne grupy działania w ramach EFRI nie pozwalają na realizację bardziej kosztownych przedsięwzięć. Dodatkowo wspomniana wcześniej niekorzystna struktura obszarowa gospodarstw rolnych w Małopolsce nie sprzyja efektywnemu rozwojowi tej branży.

Ryc. 2. Znaczenie innowacji w rozwoju obszarów wiejskich

Źródło: Opracowanie własne.

Do najczęściej wskazywanych barier podejmowania działań o innowacyjnym charakterze należy brak wystarczających środków własnych potencjalnych beneficjentów. Inną barierą był brak synergii między działaniami różnych podmiotów publicznych i prywatnych – podejmowane inicjatywy były często tematycznie rozproszone, słabo koordynowane. Ponadto część z nich nie przyniosła trwałych efektów rozwoju, najczęściej ze względu na niedostateczne rozpoznanie rynku i jego potrzeb (w szczególności dotyczy to obiektów i infrastruktury turystycznej). Kolejną barierę stanowi brak wystarczającego zaangażowania społeczności lokalnej w realizację działań wpisujących się w cele rozwoju lokalnych grup działania. Jedną z przyczyn braku zainteresowania możliwościami uruchamiania własnych działalności gospodarczych jest brak wiedzy i doświadczenia w tym zakresie, a co za tym idzie, niepewność i brak wiary we własne możliwości. Szczególnie dotyczy to działań o innowacyjnym charakterze, które z założenia niosą ze sobą większe ryzyko niepowodzenia. Jak podkreślali niektórzy przedstawiciele badanych stowarzyszeń brak chęci do podejmowania ryzyka związanego z prowadzeniem własnej działalności stanowi istotną barierę efektywnego rozwoju obszaru.

Jednak przedstawiciele lokalnych grup działania podkreślają, że powyższe problemy dotyczyły przede wszystkim ostatniego okresu finansowania UE, który był dla nich początkiem działalności, co z kolei wiązało się z brakiem doświadczenia w prowadzeniu współpracy, znajomości lokalnych uwarunkowań do rozwoju.

Podsumowanie

Stwierdzenie, że innowacyjność stanowi istotny czynnik rozwoju także na obszarach wiejskich jest oczywiste i nie wymaga argumentacji. Istotny wydaje się natomiast aspekt dotyczący rodzaju najbardziej pożądaných innowacji oraz odpowiedź na pytanie o sposób, w jaki innowacje powinny być wspierane. Biorąc pod uwagę to, że jednym z głównych założeń polityki krajowej wobec obszarów wiejskich jest wykorzystanie ich wewnętrznego potencjału przy współdziałaniu lokalnej społeczności – na podstawie jej możliwości, ambicji, poziomu przedsiębiorczości, szczególnie znaczenie wydają się mieć innowacje społeczne oraz w ich ramach innowacje organizacyjne i instytucjonalne. Nowatorskie pomysły samoorganizacji i współpracy podnoszą efektywność podejmowanych działań, ale też inspirują do kolejnych inicjatyw mieszkańców oraz podmioty lokalnej społeczności. Popularyzowane w ostatnich latach pojęcie *bricolage'u* oznaczającego współpracę różnego rodzaju podmiotów na rzecz rozwiązywania konkretnych problemów, w tym realizowania nowych idei często przez wykorzystanie nowych form współpracy, stanowi odzwierciedlenie idei oddolnego rozwoju opartego na wewnętrznych zasobach. Przy czym w tej sytuacji istotne jest nie tyle posiadanie zasobów o unikatowym charakterze, ile innowacyjny pomysł na wykorzystanie tego, czym się dysponuje, nawet jeśli są to zasoby powszechnie występujące.

Nie bez znaczenia pozostają także innowacje produktowe szczególnie te związane z rozwojem turystyki. Szczególną siłą konkurencyjną obszarów wiejskich obok naturalnego środowiska są ich zasoby kulturowe i wydaje się, że także w tym obszarze sukcesy pojawiają się tam, gdzie wcześniej był pomysł na oryginalność wsparty nierzadko innowacyjnymi metodami promocji.

Lokalne grupy działania stanowią ważny element infrastruktury instytucjonalnej na obszarach wiejskich i realizują politykę ukierunkowaną na rozwijanie innowacyjnych rozwiązań. Stowarzyszenia działające w woj. małopolskim wspierają i promują takie działania, jednak do tej pory stanowiły niewielki odsetek dofinansowanych inicjatyw. Zidentyfikowane działania innowacyjne dotyczyły najczęściej nowatorskich w skali lokalnej sposobów organizacji działań i form współpracy, a także nowych produktów. Innowacje rzadko dotyczyły wykorzystania nowoczesnych technologii. Nieliczne, takie jak np. szlak historyczny przy wykorzystaniu znaków QR code, stworzenie terenów rekreacyjnych w najbliższym sąsiedztwie zamku, czy stworzenie inkubatora kuchennego mogą zauważalnie, pozytywnie oddziaływać już w najbliższym czasie na rozwój lokalny. Choć większość rozpoznawanych działań o innowacyjnym charakterze stanowią te, których bezpośrednie efekty mogą nie być zauważalne, to ich oddziaływanie nie powinno pozostać bez znaczenia. Są one bowiem pozytywnymi przykładami tzw. dobrych praktyk, nadających określony kierunek myślenia lokalnej społeczności.

Literatura

- Aydalot Ph., 1986, *Trajectoires technologiques et milieux innovateurs. Milieux innovateurs en Europe*, GREMI, Paris.
- Grosse T., G., 2007, *Innowacyjna gospodarka na peryferiach ?*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.
- Murray R., Caulier Grice J., Mulgan G., 2010, *The Open Book of Social Innovations*, The Young Foundation, The Lab Innovation Public Services [<http://youngfoundation.org/wp-content/uploads/2012/10/The-Open-Book-of-Social-Innovationg.pdf>].
- Nowakowska A. (red.), 2009, *Budowanie zdolności innowacyjnych regionów*. Wyd. UŁ, Łódź.
- Perroux F., 1995, *Note on the Concept of Economic Growth*. London.
- Podręcznik Oslo. Zasady gromadzenia i interpretacji danych dotyczących innowacji*, 2008, OECD, Eurostat, Warszawa.
- Poradnik dla lokalnych grup działania w zakresie opracowania lokalnych strategii rozwoju na okres finansowania 2014-2020*, 2015, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa.
- Rosner A., 2001, *Zróżnicowanie przestrzenne obszarów wiejskich*, [w:], *Rozwój obszarów wiejskich w Polsce. Diagnozy, strategie, koncepcje polityki*, I. Nurzyńska, M. Drygas (red.). IRWiR PAN, Warszawa.
- Rosner A., 2008, *Zróżnicowanie przestrzenne typów struktur społeczno-gospodarczych obszarów wiejskich*, [w:] *Rozwój obszarów wiejskich po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Wybrane zagadnienia*, R. Jończy (red). UE we Wrocławiu, Politechnika Opolska, Wrocław-Opole.
- Simmie J., 2005, *Innovation and Space: A critical Review of the Literature*. "Regional Studies", t. 39.6.
- Stanny M., 2013, *Przestrzenne zróżnicowanie rozwoju obszarów wiejskich w Polsce*. IRWiR PAN, Warszawa.
- Ustawa z 20 lutego 2015 o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności*, Dz. U. 2015, poz. 348.
- Zdun M., 2016, *Innowacje. Perspektywa społeczno-kulturowa*, Wydawnictwo KUL, Lublin.